

טיסו, יוזף (1887-1947)

(Josef Tiso). מדינאי סלובקי, שליט סלובקיה ב-1939-1945. ט' נולד למשפחה בורגנית זעירה, הוכשר לכמורה קתולית, הצטיין בלימודיו, וב-1910 הוכתר בתואר דוקטור לתיאולוגיה. אחרי הקמת צ'כוסלובקיה העצמאית ב-1918 נעשה ללאומני סלובקי. ב-1925 נבחר לפרלמנט הצ'כוסלובקי, וב-1927-1929 היה שר הבריאות. קיצוניותו עלתה לו במאסר ובאובדן התואר מונסיניור. ב'מפלגת העם הסלובקית' על-שם אנדרי הלינקה נמנה ט' עם המחנה הקלריקלי. דעותיו הושפעו מאוטמר שפאן האוסטרי, שדגל במשטר אוטוריטרי וקורפורטיוו קתולי. אחרי מות הלינקה ניצח ט' במאבק הירושה ונהיה למנהיג המפלגה. כעבור שבועות מספר, בעקבות 'ועידת מינכן' שנערכה ב-29-30 בספטמבר 1938, קמה בתחילת אוקטובר סלובקיה אוטונומית, וט' נהיה לראש ממשלתה.

במרס 1939 הכריז ט', בהשפעת היטלר על עצמאות סלובקיה, והכניסה למחנה הנאצי. משטרו שילב יסודות אוטוריטריים, סולדיריות נוצרית וצדדים דמוקרטיים. ט', שבאוקטובר 1939 נהיה לנשיא סלובקיה, הוכתר ל'מנהיג' (Vodca) המדינה, ונהנה מאמונו של היטלר, אך היה חשוד בעיני הס"ס. הוא נאבק עם הרדיקלים של משמר הלינקה וניצחם, כי ברלין ידעה שאין תחליף למחנהו הקלריקלי. גם אחרי פרוץ ההתקוממות בסלובקיה ב-1944 (ראה המרד הסלובקי הלאומי) שמר ט' אמונים לרייך וסלובקיה היתה למעשה מדינת חסות, גרורת הרייך. מדיניותו גררה גינויים חוזרים ונשנים מצד הוטיקן, וכן גררה את הכללת שמו ברשימת פושעי המלחמה.

ט' שנא יהודים אך לא היה צמא לדמם. אמון על התורה התיאו-תומיסטית, שלדעתו גרסה כי מוטב לקבל רע קטן כדי למנוע רע גדול, הפקיר ט' ב-1942 את היהודים כדי למנוע את השתלטות הרדיקלים ונקמה מצד הרייך. גם לאחר שהוטיקן הזהירו כי היהודים המגורשים צפויים להשמדה, לא התערב ט' ואף המשיך בתעמולה אנטי-יהודית. החוק העניק לו רשות לחלק רשיונות פטור מגירוש, והוא נתן כ-1,100 רשיונות כאלה, בעיקר למומרים וליהודים אמידים. במרס 1943 פסקו הגירושים מסלובקיה, אך עם פרוץ ההתקוממות התחדשו. אוהדיו טוענים שלא היתה לט' ברירה, וכי בשנים 1943-1944 טרח למען הצלת שארית הפליטה בסלובקיה, אך התיעוד המצוי אינו מאשר את טיעונם.

באפריל 1945 נמלט ט' לאוסטריה, נתפס, הוסגר לצ'כוסלובקיה, נידון למיתה והוצא להורג. משפטו, ובעיקר הוצאתו להורג, הושפעו לדעת רבים משיקולים פוליטיים. כיום נחשב ט' בעיני אוהדיו קורבן שנפל על מזבח שאיפת העם הסלובקי להגדרה עצמית.